

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконав: студент(ка) 471 групи

Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
програми «Дошкільна освіта»

Воскобойник Оксана Михайлівна

Керівник к.пед.н. Цюпак І.М.

Рецензент к.пед.н., доц. Саган О.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування соціальної компетентності дошкільників.....	6
1.1. Зміст поняття «соціалізація», «соціальна компетентність» як категоріальні змістові дослідження.....	6
1.2. Сутність соціалізації дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки.....	9
1.3. Характеристика процесу соціалізації дитини в онтогенезі..	16
РОЗДІЛ 2. Методичні засади формування соціальної компетентності дошкільників	24
2.1. Специфіка роботи вихователя із соціалізації дітей дошкільного віку	24
2.2. Критерії, показники та рівні сформованості соціальної компетентності дитини середнього дошкільного віку.....	31
2.3. Рекомендації щодо соціалізації дитини в закладі дошкільної освіти.....	39
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ.....	51
Додаток А. «Характеристику стилів спілкування вихователя з дітьми».....	51
Додаток Б. «Емоційно-експресивні вправи».....	53
Додаток В. Приклади правил добропорядності, що можуть бути сформульовані дітьми разом з вихователем.....	57
Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	58
Додаток Д. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці.....	59

ВСТУП

Проблема соціалізації особистості завжди займала одну з провідних позицій у соціологічних та психологічних дослідженнях. Історично зумовлений процес розвитку особистості, засвоєння нею цінностей, норм поведінки, системи соціальних зв'язків, активне відтворення набутого соціального досвіду у власній діяльності та спілкуванні визначається в сучасній науці як процес соціалізації. Проблеми соціалізації отримують висвітлення у філософії, соціології, антропології, соціальній психології та педагогіці, і кожна з цих наук акцентує увагу на певному аспекті цього процесу, залежно від специфіки наукового пошуку.

Питання з'ясування педагогічного змісту та статусу категорії соціалізації привертає увагу багатьох дослідників (А.Богущ, Н.Гавриш, М. Галагузова, Н. Голованова, А.Капська, О.Кононко, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А.Мудрик, С.Савченко, С. Харченко). Педагогічний аспект у нашому дослідженні зумовлений дослідженням соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. Такий суто педагогічний погляд на проблему соціалізації дошкільників зумовлює особливості нашого дослідження, виділяючи його із загальної низки робіт, присвячених проблемам соціалізації особистості (Ж. Баб'як, Ю. Богінська, В. Іванов, С. Курінна, І. Осадчий, П. Плотніков, Р. Пріма, С. Савченко, В. Скрипка, С.Харченко, І. Шоробура та ін.).

У реаліях сьогодення головною домінантою, є соціалізація особистості як основа її соціального виховання, яке у сою чергу, тісно пов'язане із соціальною політикою держави. На державному рівні розглядаються актуальні проблеми соціально-педагогічної допомоги, розширення соціально-правових гарантій дітей, що знайшло відображення у Державній національній програмі «Діти України», законах України «Про охорону дитинства», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми », «Про

соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», та Базовому компоненті дошкільної освіти.

Соціалізація особистості у дошкільному віці - це важлива соціально-педагогічна проблема, від вирішення якої залежить усвідомлення дитиною себе як особистості, своєї самоцінності та цінності інших людей, розвиток у дітей уміння адекватно орієнтуватися у доступному суспільному довір'ї, уміння виражати почуття і ставлення до соціального світу відповідно до культурних традицій.

Актуальність досліджуваної проблеми формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку й зумовила вибір теми дослідження: «Формування соціальної компетентності дошкільників».

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати особливості формування соціальної компетентності дітей у закладі дошкільної освіти.

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення наступних **завдань дослідження**:

1. Уточнити зміст понять «соціалізація», «соціальна компетентність» як категоріальні змістові дослідження.
2. З'ясувати сутності соціалізації дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки.
3. Визначити критерії, показники і охарактеризувати рівні сформованості соціальної компетентності дитини середнього дошкільного віку.
4. Схарактеризувати рекомендації щодо соціалізації дитини в закладі дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – особливості формування соціальної компетентності дошкільників.

З метою реалізації завдань дослідження, забезпечення вірогідності його результатів під час роботи використано такі теоретичні та емпіричні **методи**: теоретичні: аналіз та порівняння наукових джерел з проблеми дослідження, опрацювання передового та сучасного досвіду виховання в освітніх установах; логіко-історичний аналіз тенденцій розвитку освіти, теорії і практики освітньої діяльності; аналіз науково-методичної літератури, періодичних видань; емпіричні: спостереження за процесом навчання й аналіз завдань з соціалізації дитини дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Практична значущість дослідження: розроблено критерії, показники, рівні сформованості соціальної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Розроблено рекомендації щодо соціалізації дитини в закладі дошкільної освіти. Результати дослідження можуть бути використані в практиці соціалізації дітей середнього дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки, результати дослідження обговорювалися під час виступу на засіданнях студентського наукового об'єднання «Актуальні проблеми дошкільної освіти» кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти педагогічного факультету Херсонського державного університету та висвітлено у доповідях: стаття «Соціальна компетентність дошкільників: сутність поняття», що вийшла з друку 2019 року в збірці наукових доповідей «Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти» (м. Одеса), тези «Специфіка роботи вихователя із соціалізації дітей дошкільного віку», що вийшла з друку 2020 року в збірці наукових доповідей «Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference» (Стокгольм, Швеція).

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1. Зміст поняття «соціалізація», «соціальна компетентність» як категоріальні змістові дослідження

Для повноти здійснюваного нами аналізу феномена «соціалізація» вважаємо за необхідне виокремити площини педагогічного різноманіття і дослідження, що можуть бути використані для повного дослідження, а також максимально відповідати нашим дослідницьким завданням.

На пріоритет формування інноваційного освітнього простору, формування і втілення нових ідей вказують дослідники І. Дичковська, Н. Любченко, О. Прокопенко, А. Виноградова, авторами зазначено, що потреба в інноваціях виникає на переломних етапах розвитку суспільства, коли необхідно більш гнучко та швидко реагувати на соціальні зрушення [35].

Серед науковців, які надали фундаментальних наукових знань у досліджуваному питанні – В.Бочарова, Н. Голованова, І. Зверева, А. Коваль, Н. Лавриненко, С. Литвиненко, Л. Міщик, А. Мудрик, С. Савченко та ін.

Н. Голованова у своєму дисертаційному дослідженні пропонує п'ять підходів щодо розкриття поняття «соціалізація» та надання педагогічної характеристики [9, с. 43]: 1. Соціологічний. Соціологія розкривається як процес засвоєння в дитинстві творчого потенціалу культури, як механізм наслідування соціального досвіду, що передбачає стихійні впливи середовища, і цілеспрямоване виховання та навчання. 2. Факторно-інституціональний. Соціалізація позначається як сукупність факторів, агентів та інститутів соціалізації. 3. Інтеракціоністський. Важливою домінантою соціалізації є міжособистісна взаємодія, спілкування, без якого становлення особистості неможливе. 4.

Інтеріоризаційний. Соціалізація передбачає засвоєння особистістю норм, цінностей, приписів, що випродукувало суспільство, як наслідок, особистість виробляє систему внутрішніх регуляторів, форм поведінки.

5. Інтраіндивідуальний. Соціалізація не вичерпується адаптацією до середовища, а є творчою самореалізацією особистості, перетворенням себе, самовдосконаленням [9, с. 43].

Н. Лавриненко, аналізуючи сутність поняття «соціалізація», приміром його місця та ролі концептуальних частини педагогіки звертаючись до поняття онтогенез, доходить висновку, що феномен соціалізації є «органічним елементом процесуальної дії системи педагогіки і тісно пов'язана з поняттями, які відображають явища розвитку, формування, виховання особистості» [20, с. 63]. Отже, свідомо і цілеспрямована соціалізація є педагогічним завданням і фактично є невід'ємним елементом освітнього процесу.

У дослідженні С. Савченко вказано, що нині соціалізацію слід розглядати як [28, с.10]: - багатоскладний і багатофакторний процес набуття індивідом людських властивостей і якостей, спрямованість яких визначається конкретною соціальною ситуацією; - явище, сутнісні характеристики забезпечують суб'єкт суб'єктивну єдність особистості, що виражається в одночасному засвоєнні, відтворенні соціальних цінностей і норм; - соціально-культурний феномен, який характеризується незмінністю у психологічних механізмів і їх неповторністю у контексті становлення конкретної людської особистості;- рушійну силу, що активізує процеси самоперетворення, які відбуваються на фоні змін соціально-культурного середовища; - соціально-педагогічне поняття, яке відображає соціальне формування особистості в конкретному соціально-культурному середовищі;- процеси соціальної ідентифікації особистості, на відміну від виховання, яке формує внутрішній духовний світ людини; - невід'ємну частину

цілісного освітнього процесу в усіх типах закладів освіти України [28, с.10].

Грунтовне вивчення проблеми дослідження соціальної компетентності особистості подано Н. Бобрич. На її думку соціальна компетентність поєднує в собі загальні ознаки поняття компетентності особистості, що звужуються й уточнюються значенням і логікою поняття «соціальна».

Дослідниця зазначає, що такими загальними ознаками компетентностей є їх практико-зорієнтований характер і творча спрямованість [4, с. 45-51]. Проте, дефінітивний аналіз поняття «соціальної компетентності» засвідчує його комплексність та відсутність однозначності у трактуванні змісту, структури і функцій. На думку Айзенбарт М. соціальна компетенція включає в себе способи взаємодії з людьми, співпрацю в груповому спілкуванні, навички роботи в групі, здатність брати на себе відповідальність, регулювати конфлікти [1, с. 417-422]. Варецька О. аналізуючи зістові лінії щодо визначення сутності поняття "соціальна компетентність особистості", зазначає, що соціальна компетентність є загальним, збірним, особистісним, складним, системним, інтегративним, багатограним поняттям, у якому в певному сполученні поєднуються певні ознаки і яке свідчить про рівень компетентності людини, характеристики, властиві широким сферам людської діяльності [5, с. 110-118].

Здійснений Н. Бобрич аналіз поняття «соціальної компетентності» особистості дозволив науковцю визначити, що ця компетентність особистості є феноменальною її характеристикою, а ключове значення відіграють знання про соціальну дійсність і про себе, знання про «Я», соціальні вміння та досвід, в основі лежать цінності та мотиви діяльності особистості, а ключовими аспектами є суспільна спрямованість, соціальна відповідальність та активність [4, с. 45-51]. Погоджуємося з думкою автора, що категорію «соціальна компетентність» є набутою

здатністю особистості гнучко й конструктивно орієнтуватися в постійних мінливих соціальних умовах та ефективно й творчо взаємодіяти із соціальним середовищем .

Отже слід визначити, що не зважаючи на актуальність проблематики соціалізації з позиції сучасної педагогіки і досить широке коло науковців, що займається дослідженням соціалізації, багато її аспектів залишається мало дослідженим. Особливо, якщо йдеться про загальнокультурні основи теорії та про соціалізацію як соціально педагогічну практику та визначення соціальної компетентності як складової у формуванні особистості.

1.2. Сутність соціалізації дітей дошкільного віку в контексті сучасної педагогічної думки

У сучасній оновлені Україні процес залучення молоді у систему суспільних стосунків проходить зі значними труднощами, оскільки він відбувається в умовах соціокультурних змін, які вирізняються достатньо високим ступенем невизначені.

Суперечності сучасного соціального життя здатні певним чином впливати на становлення особистості. Однією з найважливіших з них, на думку І. Беха, є «суперечність між переважним визначенням людини (і себе самої, і інших людей) як самостійності й переважним ставленням до неї як засобу, що задовольняє лише вузькі індивідуальні потреби іншої людини» [2, с. 18-19]. Ця суперечність підсилюються руйнацією позиції «відповідного ставлення дорослого співтовариства до дитинства».

Отже, провідні організатори виховної діяльності виявляються неспроможними узгоджено відповісти на запитання про визначення людини у нових умовах життя, а відтак мають нечіткі уявлення про свої можливості у зв'язку з утвердженням у суспільстві нових суспільних відносин.

Об'єктивність змін у сучасному соціумі, вона складна соціальна ситуація, суперечливий характер перетворення, які не завжди позитивні з позиції духовно-моральних та світоглядних орієнтацій, зміна значущості та розширення методів соціального впливу виховних інструкцій, підвищення рівня суб'єктивності сучасного дошкільника - усе це визначає змістовний спектр питань, відповіді на яких має дати «педагогіка соціалізації», на яку, як стверджує Н. Лавриченко, вочевидь починає перетворюватися «педагогіка освіти і виховання» [20, с. 65]. З цією думкою перегукується твердження В. Кузя проте, що «...нині пріоритетним напрямком розвитку науки має стати педагогіка, оскільки у XXI столітті зі зростанням значення людини, перетворенням її на головний ресурс суспільного розвитку підвищується значення наук про людину, і найперше педагогіки як рідини і спеціальної науки про освіту» [18, с. 29]. Мова йде про те, що у суспільстві виникають нові форми стосунків між Дорослим світом та світом Дітей, між поколіннями, коли з'являються нові цінності культури, коли основні компоненти педагогічного процесу виявляються неспроможними здійснювати позитивно соціалізацію, а способи їх форми передавання соціокультурного досвіду підростаючому поколінню є здебільшого неефективними.

Отже, теоретична модель педагогічної діяльності повинна зазнати радикальних змін: її складовими мають стати не лише навчання, виховання, а і соціалізації дітей. Питання з'ясування педагогічного змісту категорії соціалізації привертає увагу багатьох дослідників сьогодення (М. Галагузова, Н. Голованова, І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С. Савченко, С. Харченко).

Аналіз місця соціалізації у категорійно-понятійній педагогіці засвідчує, що досліджуване поняття фахівці у галузі соціології та соціальної психології, педагогіки, розглядали механізм соціалізації особистості керуючись поняттям виховання. Ситуація у сучасній

педагогічній думці з поглядів Н. Голованової, відбувається «з точністю до навпаки»: частина авторів скасовують виховання; інші вважають за соціалізацію громадське і моральне виховання; треті відносять до соціалізації усі стихійні впливи на дитину, вимережуючи таким чином соціалізацію за межі предмета педагогіки [9, с. 23].

Здійснений нами аналіз трактування категорії соціалізації у різноманітних словникових джерелах дає змогу виокремити найістотніші ознаки, а саме: - процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення і розвитку як цілісної особистості. Соціалізація передбачає взаємодії дитиною соціальним оточенням, яка впливає на формування її певних соціальних рис, якостей та активне засвоєння і відтворення з нею системи суспільних зв'язків [10, с. 314]; - розвиток людини протягом усього життя у процесі засвоєння та відтворення культури суспільства [24, с. 266]; - процес включення людини у соціальну практику, набуття нею соціальних якостей, засвоєння суспільного досвіду і реалізація власної сутності через виконання певних ролей практичній діяльності [29, с. 180-181]; - процес засвоєння та активного відтворення індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків, стосунків у його власному досвіді. Під соціалізацію розуміється багатогранний процес засвоєння людського досвіду суспільного життя та суспільних взаємин [27, с. 353];

- процес у ході якого люди залучається до життя у соціумі, навчаються дотримання соціальних норм, установок, зразків поведінки коментують певні соціальні ролі; процес, який унеможливорює існування суспільства і передачі його культури від покоління до покоління.

З позиції соціальної педагогіки у соціалізаційному процесі виділяють два аспекти, які є достатньо автономними [12, с. 9]: - змістовний (визначається тим, які якісні ознаки формуються в процесі

соціалізації); - функціональний (визначається тим «як» і під впливом яких механізмів здійснюється це формування).

Соціальна педагогіка досліджує соціалізацію як процес послідовного введення індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням норм, правил та культури прийнятих у суспільстві, що відбувається внаслідок взаємодії людини зі стихійним та цілеспрямовано створюваними умовами її життя на всіх вікових етапах. А змістові аспекти цього процесу розкриваються у діяльності, спілкуванні і самосвідомості здійснюваної особистістю. В свою чергу функціональний аспект соціалізації можна схарактеризувати, як такий, що здійснюється на певному віковому етапі, певними інститутами і механізмами соціалізації.

Педагогічний аспект у нашому дослідженні замовлений дослідженням соціалізації особистості в дошкільному дитинстві. Такий суто педагогічний погляд на проблему соціалізації дошкільників зумовлює специфіку наукового пошуку, виділяючи його із загальної низки робіт, присвячених проблемам соціалізації особистості (Ю.Богінська, С.Курінна, Р.Пріма, С.Савченко, В.Скрипка, І.Шоробура).

З'ясування сутності процесу соціалізації у педагогічній позиції вимагає уточнення певних параметрів його значущості для особистості, що перебуває в освітньому процесі. По-перше, з'ясування сутності процесу в педагогічному контексті пов'язана з метою освіти. Проблема цілепокладання є однією з найважливіших у педагогічній науці, оскільки тут домінує погляд, згідно з яких мета освіти торкається особистості: її формування, діяльності і становлення.

Спрямованнями державної політики в галузі освіти є принципи гуманної педагогіки, шляхи реалізації яких сформовані у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», у Національній доктрині розвитку освіти в Україні, Конвенції ООН про права дитини. Закладена в них

методологія освіти вказує на пріоритети розвинутої особистості, її життєву самовизначеність, самореалізацію особистості відповідно її інтересів та суспільних вимог.

Людська особистість стає основною цінністю, тож її вихованням займаються не тільки відповідні соціальні інститути, а й те соціокультурне, духовне, етнічне середовище, та реальна соціальна дійсність, яку щоденно проживає дитина.

По-друге, з'ясування сутності процесу в педагогічному контексті пов'язуємо із сучасними пошуками в змісті освіти. Її простір сьогодні дедалі більше заповнюється імперативними гуманізму і демократизації, визначення пріоритетними загальнокультурних та національних цінностей та відповідної сукупності соціально значущих якостей особистості. Це, в свою чергу, вимагає обґрунтування аксіологічних орієнтирів освітнього процесу. Звідси постає проблема пошуку ефективних способів набуття дитиною соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, а отже, осмислення педагогічних основи соціалізації.

Система цінностей і якостей особистості розвивається через її ставлення до суспільства і держави, до самої себе та інших людей, відображається у спілкуванні з природою, з мистецтвом, національних традиціях, сімейному способі життя, у стосунках дітей з дорослими, у суспільній діяльності. Оскільки в межах нашого дослідження розглядається дошкільне дитинство, то, стосовно дітей дошкільного віку, реалізація мети і завдань виховання ціннісного ставлення до суспільства і держави передбачає формування здатності пізнання себе як члена сім'ї, родини дитячого угруповання, виховання любові до рідного дому, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій [22, с. 15]. Отже, соціальний досвід людства набуває роками, передавання його молодшим поколінням є найважливішою функцією освіти.

По-третє, підхід до з'ясування сутності процесу у педагогічному контексті передбачає пошук результативних способів проектування і моделювання технології і засобів соціального становлення дитини [17, с. 82]. Стає вочевидь зрозумілим, що у період зміни соціальних координат, утвердження нової мети та змісту освіти необхідно віднести відповідні засоби виховання, які б насамперед співвідносились із соціальною дійсністю та реальною соціальною ситуацією розвитку самої дитини, тобто своєрідних і неповторних для кожного вікового періоду стосунків між дитиною та навколишнім світом.

Окрім означених позиції, науковці вбачають та виокремлюють інші аспекти, які певним чином впливають на процес соціалізації та його проходження у сучасних соціально-культурних умовах. Зокрема І. Кон зазначає, що в суспільному світі існують три макросоціальні тенденції: 1) збільшення кількості соціальних інститутів та зміна значущості конкретних агентів соціалізації; 2) підвищення активності та вибіркової, тобто суб'єктивності самої дитини; 3) ускладнення та зміна мети і методів соціалізації. Усе це істотно змінює структуру, функції та потенційний ефект кожної окремої системи соціалізації [13, с. 182].

Лавриченко Н, у своїй роботі «Педагогіка соціалізації: європейські абриси» розкриває погляди Є. Андрієнко на визначення особливостей сучасної соціалізації [20]:

- тривалість сучасної соціалізації у порівнянні з попередніми періодами. У сучасному суспільстві ставлення до дитинства відрізняється тим, що вона, як особливий період життєдіяльності, оцінюється не менше ніж життя дорослої людини;

- сучасна соціалізація характеризується гуманізацією дитинства, коли дитина є основою цінності сім'ї та суспільства ;

- особлива роль у сучасній соціалізації належить здобуванню освіти та професії. Освіта є необхідною умовою майже у всіх країнах. Успіхи сучасної освіти визначається не тим, чому людина навчилася і

якими знанням, умінням, навичками, вона володіє, а спроможністю здобувати нові знання та використовувати їх у нових умовах;

- творчість також таємна вхідна умова соціалізації особистості.

Сучасні підходи у педагогіці та психології визначають, що кожна людина - творча особистість;

-складність і динаміка сучасних процесів соціалізації вимагає максимальної гармонізації рис особистості у процесі соціального розвитку, що передбачає єдність двох протилежних начал: пластичності - стійкості; екстернальність - інтернальності; комфортності - нонкомфортності; екстраверсії - інтроверсії; мобільності - рівності тощо [20].

Отже, враховуючи, що дитинство є найпродуктивнішим періодом життя людини, виступає сенситивним періодом для засвоєння соціального досвіду, який відбувається через оволодіння дитиною у процесі діяльності культурними надбаннями, виробленими людством протягом багатьох століть.

Функцією соціалізації виступає залучення дитини до загальнолюдських цінностей, загальноприйнятих соціальних норм, сталих суспільних вимірів буття, розвиток в неї соціальних, духовних та інших психологічних рис та якостей. Зміст соціалізації містить такі ключові напрямки: засвоєння дітьми певних соціальних ролей, що дає їм змогу у подальшому стати носіями суспільних відносин; вироблення власних ціннісних орієнтацій, установок; розвиток унікальних якостей індивідуальності. Таким чином, зазначемо, що метою соціалізації є розкриття творчого потенціалу кожної особистості через створення певних соціокультурних умов для «зростання» дитини в культуру суспільстві.

1.3. Характеристика процесу соціалізації дитини в онтогенезі

Педагогічне осмислення проблем соціалізації особистості в дошкільному віці вимагає розгляду питань соціального розвитку дітей на певному віковому етапі - у роки дошкільного дитинства. Цей період онтогенезу обіймає особливе місце у педагогічній і психологічній науці, розглядається як «період первинного фактичного становлення особистості» (О. Леонтьєв).

Саме в дошкільні роки виникає дитячий образ світогляду, укладається перша цілісна картина світу, розвивається активність як чинник світопізнання, складається базис особистісної культури, формування себе як індивідуальності, розуміння свого «Я», формується ставлення до інших, до світу в цілому.

Особливості завдань соціального становлення в дошкільному віці потребують, з одного боку, педагогічного мислення порівневого соціального розвитку людини на етапі дошкільного дитинства, виокремлення соціальних стосунків дитини з оточенням на кожному з означених вікових етапів, а з іншого - взаємодію з зовнішнім середовищем і людьми, які її складають з метою полегшення успішного проведення працівниця соціалізація особистості. Тому вважаємо за необхідне акцентувати увагу на цих характеристиках етапу дошкільного дитинства, які детермінують особливості перебігу процесу соціалізації дитини у цей період онтогенезу.

Людська істота з моменту свого народження розвивається за двома програмами: інстинктуальною (біологічною) і соціально-культурною. Немовлячий вік - це період, коли дитина розвивається у фізичному, психічному і соціальному плані швидко, проходячи за короткий проміжок часу колосальний шлях від безпечного новонародженого з малим набором вроджених реакцій до активного малюка, здатного слухати, бачити, орієнтуватися у окремих наочно спостережуваних

ситуаціях, кликати на допомогу, привертати увагу, радіти у разі появи дорослих.

Важливо підкреслити думку Л. Виготського про те, що дитина з народження є істотою соціальною, що суперечить поглядам інших психологів, які стверджували, що дитина у перші місяці свого життя є асоціальною і живе своєму закритому світі.

Новонароджена дитина володіє «сенсорним озброєнням», що дозволяє їй пізнавати і відповідати на стимули, призначені для забезпечення її існування. Отже, як засвідчують науковці, у новонародженій дитини достатньо рано «спостерігається компетентність, яка дозволяє їй активно успішно підтримувати соціальні стосунки з оточенням» [12, с. 12].

На думку Л. Виготського, на генезис соціальних проявів у цей період вказує дві обставини. «Перша з них, - вважає психолог, - полягає у тому загальному корені, з якого бере початок розвиток соціальних проявів немовляти; друга, у тому своєрідному характері, якого набуває у немовлячому віці, відрізняються соціальність немовляти від соціальності більш старших дітей» [8, с. 88]. Такою, за Л. Виготським, є своєрідна соціальна ситуація розвитку. Дитина в силу своїх психологічних особливостей ще не володіє мовленням, засобами соціального спілкування, однак у неї вони розвивається апаратом емоційної чутливості стосовно дорослих. Тому засобом вираження свого внутрішнього стану для неї у цей період є її емоції, які спрямовують елементарні умови спілкування дитини з «іншими» і слугують прелюдією до вироблення почуттів власного «Я».

Під впливом дорослих соціальне ніби «перехоплює» фізіологічне, щоб останнє стало психічним. Первинні емоції дитини - плач, крик, посмішка, активні зони - виконують низку функцій. Адаптивна функція найбільш очевидна, оскільки емоції, які виражає дитина, викликають моментальну реакцію дорослих. Поступовою виникає функціонування

мускульної напруги, що призводить до третьої стадії – комунікативної, що дозволяє дитині виразити свої внутрішні стани і викликати участь «іншого» [12, с. 12].

Отже, центральним моментом будь-якої ситуації у немовлячому віці (за Л. Виготським) є поява іншої людини. Дитина відводить дорослому роль необхідного посередника при контактах з довкіллям, джерела задоволення потреб. Згідно з концепцією А. Ввалона, роль «іншого» полягає в тому, щоб сприяти психогенезу асоціальної поведінки дитини. Зіткнення з «іншим», з одного боку, індивідуалізує дитину, а з іншого задовольняє її відчуття власного буття і прагнення до самоствердження.

Залежність дитини від дорослого зумовлює, що ставлення малюка до дійсності й до самого себе завжди нівелюється через призму взаємовідносин з іншими. Саме тому «ставлення дитини до світу є залежною і похідною величиною від най безпосередніх до конкретних її відношень до дорослої людини» [11, с. 89].

На кінець стадії немовляти засвоєння мовлення набуває активного характеру й виступає одним із найважливіших засобів розширення можливості спілкування дитини з дорослим. Наприкінці першого року життя відбувається перехід від стадії немовляти до періоду раннього дитинства (з одного року до трьох років).

У ранньому віці дитина - вже не безпорадна істота, вона активна у своїх діях і прагненням до спілкування з дорослими. На другому році життя поступово відбувається перехрещення факторів біологічного й соціального генезу, а з 1,5 до 3 років переважають фактори соціального генезу.

Психологи наголошують, що для психофізіологічного благополуччя дитини в 2-3 року життя вирішальним є соціальні умови життя – спілкування, навчання, організація життя в цілому,

розвивальний вплив докiлля це те, що можна назвати культурою виховання [23, с. 112].

Загальнi портрет сучасної дитини раннього вiку виглядає таким чином: вона має високий рiвень iнтелектуального розвитку, допитлива, гiперактивна, легко навчається. Одним дiтям притаманнi прискоренi темпи розумового розвитку, iншi вирiзняються творчою обдарованiстю. Водночас фахiвцi стверджують, що багато дiтей мають слабке здоров'я, ослаблену нервову систему, зазнають несприятливих впливiв соцiального докiлля, пiддаються стресам.

Несприятливі соціальні умови життя, негативно впливають на дитину, здатні регулювати величезні потенційні можливості, яким природа «обдарувала» дiтей. Тому для створення особистостi дитини у ранньому вiцi необхідна емоцiйна сприятлива обстановка виховання, що означає захищенiсть, комфортнiсть i змiстову наповненiсть життя дитини годин i мiсяцiв її розвитку.

На другому життiям розвитку дитини здiйснюється швидкими темпами. Початок i кiнець цього розвитку окреслюються уроку соцiального розвитку малюка. Кожен з цих провiв перiодiв розвитку (1 рiк - 1 рiк 3 мiсяцi), (1 рiк 3 мiс. - 1 рiк 6 мiс.), (1 рiк 6 мiс. - 1 рiк 9 мiс.), (1 рiк 9 мiс. - 2 роки) у соцiальному планi має свою акцентуацiю [23, с. 113].

Отже, у цей вiковий перiод дитина вперше починає оволодiвати загальноприйнятими соцiального правилами поведiнки. Вона починає усвiдомлюватися вимоги дорослих у разi, коли тi акцентують на цьому увагу. Важливе значення для розвитку дитини в ранньому вiцi має змiна її форми спiлкування з дорослими, що вiдбувається через сходження дитини у свiт предметiв, оволодiвання нею предметної дiяльностi. Саме у предметнiй дiяльностi через спiлкування з дорослими створюється основа для засвоєння дитиною значення слiв i спiввiднесення їх з образами предметiв i явищ докiлля [21, с. 119].

Ранній вік характеризується якісними перетвореннями дитиною себе як суб'єкта, який нарешті усвідомив себе в єдності та тотожності власного «Я». Таким чином, «Я» починає «проростати» крізь синкретичне сприймання світу предметів і людських стосунків.

На стадії від двох до трьох років у дитини з'являється новоутворення, що пов'язане з первісними усвідомлення власної «самості», усвідомлення окремої людини, джерелом різноманітних бажань і дій. Потреба в самостійності виражається знаменитим «Я сам!», зароджується самосвідомість особистості, з'являється усвідомлення власного «Я». Поява цього феномена спричинює розпад попередньої соціальної позиції, що проявляється кризою трьох років і проглядається в таких сферах: ставлення до предметного світу; ставлення до інших людей; ставлення до себе.

Оскільки якісними характеристиками кожної кризи є поява новоутворень, які закономірно виникають у цей період, то серед новоутворень свідомості та особистості виділяють: виникнення елементарної цілісної картини навколишнього світу; відкриття свого внутрішнього світу; - цілеспрямована поведінку; емоційна та інтелектуальна передбачення; - опанування правил поведінки в суспільстві; моральні почуття; самодіяльність та прості форми творчості.

Отже, у ранньому віці дитина починає формуватися соціальна орієнтація, проявляються паростки самоорганізації, вибіркості, набувається перший соціальний досвід.

Наслідком повноцінного розвитку особистості є життєва компетентність. Відтак, «компетентною» можна назвати дитину, яка до різних життєвих ситуаціях підходить розумно, відповідно до вимог життя проявляє обізнаність, вмільність, вправність, досвідченість, які не суперечать власній природі, здоров'ю» [14, с. 5]. Отже, компетентна трирічна дитина діє як винахідник, розумно, конструктивно й у

вирішенні життєвих ситуацій застосовує власний досвід та допомогу дорослого.

Наступний віковий етап дошкільного віку (з трьох до шести років), який можна схарактеризувати появою нової соціальної ситуації розвитку. Серед основних здобутків дошкільного віку науковці виокремлюють образні форми пізнання навколишнього світу, розвиток яких припадає саме на цей період; моральні почуття, пов'язують дитину з різними людьми, а з часом ці межі розширюються на інших дорослих і однолітків. Психологи виділяють внутрішню позицію дошкільника стосовно інших людей, яка характеризується усвідомленням власного «Я», усвідомлення своєї поведінки та інтерес до світу дорослих [6, с. 35].

Отже, науковці вважають дошкільне дитинство періодом оволодіння соціальним простором стосунків через спілкування з дорослими, а також через ігрові та реальні стосунки з однолітками (Г. Абрамова, Л. Павлова, Л.Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О.Кононко, В.Мухина та інші).

У дошкільному віці дитина все більше розширює простір предметного та починає освоєння соціального світу, набуває умінь використання все більшої кількості предметів за їх функціональним призначенням, починає відчувати ціннісне ставлення до навколишнього світу, відкриває для себе певну відносність постійності речей. При цьому розумовій, естетичній, моральній, тобто власне соціальній розвитку набуває високих обертів. Серед об'єктів соціального світу, які пізнає дитина, перебуває і вона сама. Дошкільник починаючи усвідомлювати власне «Я», проявляє інтерес до себе, свого організму, своєї статі, почуттів, переживань. Цей стан дитини психологи називають розвитком самосвідомості, що проявляється через почування свого тіла й зовнішності, свого внутрішнього світу (переживань, думок, бажань, прагнень), соціального образу (статусу, авторитету, комунікативності,

конфліктності, відповідальності совісності) тобто дитина вживається у дорослий світ, осягає основні його закони та правила [15, с. 3].

Дошкільне дитинство - це період формування високих соціальних мотивів і благородних почуттів, усвідомлення своєї поведінки.

Світ соціальних взаємин, який досягає дошкільник, вимагає від нього морального розвитку, що вирізняється такими компонентами: знання норм та правил поведінки, емоційним ставленням до моральних норм і внутрішньої позиції самого дошкільника.

Для розвитку дитини як соціальної істоти, першочергове значення набуває знання норм поведінки, що засвоюються дитиною у процесі спілкування з різними людьми. Такий процес засвоєння передбачає: - дитина поступово починає розуміти й осмислювати їх значення; - у практиці спілкування з іншими дитина виробляє навички поведінки; - дитина наповнюється певним емоційним ставленням до цих норм [21, с. 229].

Таким чином, здійснюється приватизація дитиною нових цінностей, створюються передумови для засвоєння соціальних норм, використання нових знань необхідних для успішної спільної діяльності з іншими людьми.

Зміни у внутрішній позиції дошкільника стосовно інших людей характеризується передусім усвідомлення власного «Я» та своїх вчинків, різним інтересом щодо світу дорослих, їхньої діяльності та взаємин, які проявляється через потребу брати участь у житті та діяльності дорослих. Проте, іноді ця потреба через психологічні особливості дитини не може цілком реалізуватися, при тенденції до негайного задоволення «дорослих» бажань, то дитина намагається стати дорослою в уяві. Проявляється це в усвідомленому наслідуванні дорослого, дитина бере на себе відповідні ролі, діє як доросла людина, відображає у процесі гри взаємостосунки дорослих. Л. Виготський зазначав, що цей час реалізує новий тип діяльності - гру, яка дозволяє змінювати позиції у ставленні

до світу [7]. Прикладом таких ігор є сюжетно- рольові, у яких дитина відображає доросле життя.

Зміст дитячих ігор детермінується суспільним життям, рівнем соціокультурного розвитку суспільства. Крім загальних, гра наділена специфічними ознаками, характерними лише для неї: 1) грає є вільною, самостійною діяльністю, що здійснюється за ініціативою дитини; 2) наявність творчої основи, що передбачає активну діяльність уяви, емоції і почуттів дитини; 3) емоційна насиченість гри [24, с. 310 -311].

Безумовно, що значення дорослого у соціалізації особистості дитини зостається провідною: дитина рівняється на дорослого, на погляди, знання, вчинки. Проте, процес соціалізації дитини не може обмежуватися лише тим досвідом, якого вона набуває у взаємодії з дорослими людьми найближчого оточення, а й важливою умовою соціального розвитку особистості у дитинстві є присутність інших людей, дітей, які задовольняються найважливіші дитячі потреби (в спільній діяльності, спілкуванні, емоційному контакті та інформації).

Отже, дошкільні роки є сензитивним періодом для соціалізації, взаємодії дитини з соціальним довкіллям, що виявляється в спілкуванні з дорослими, однолітками, в іграх, змагання, у процесі здійснення видів продуктивної діяльності, в оволодінні навчальною діяльністю. Саме в процесі такої різнопланової роботи розвиваються образні форми пізнання природного, предметного та соціального довкілля та власного «Я». Звичайно, кожен віковий етап відрізняються своєю специфікою, змістом та особливостями перебігу соціалізації, що обумовлюється психічною та соціальною ситуацією розвитку дитини, а також специфікою культури суспільства. На кожному віковому етапі дитинства по-різному складається взаємодія дитини тим чи іншими факторами та агентами соціалізації, відрізняються засоби та механізми її соціалізації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

2.1 Специфіка роботи вихователя із соціалізації дітей дошкільного віку

Аналіз теоретичних ідей соціалізація особистості в дошкільному дитинстві засвідчує поширюваність думкою про проблемність ситуації соціалізації особистості на етапі дитинства. Беручи за основу методологічний принцип взаємозв'язку сутності та явища, які у пізнанні є шаблями опанування предмета, ми досліджували педагогічну практику як джерело відомостей про особливості соціалізаційного процесу на етапі дошкільного дитинства, який реалізовується як відносно соціально контрольована його частина у дошкільних навчальних закладах та інших дитячих установах, де опікуються дітьми від трьох до шести років [34, с. 467-473].

Отримана інформація дозволить зрозуміти особливості процесу соціалізації в групах дітей дошкільного віку, тобто розкрити внутрішню сутність цього процесу, що виражається у єдності у всіх його багатоаспективних властивостей та стосунків.

Вихователі добре знають інтереси, потреби сучасних дітей. Найбільше цікавить сучасних дошкільників світ природи, і світ людей, події в соціальному довкіллі, комп'ютерні ігри, політичні події в країні, космос, планети, сонячна система, інопланетяни; телевізійні програми, телесеріали. Серед видів діяльності, яким надають перевагу сучасні дошкільників було виділено: ігрову, пізнавальну, образотворчу, експериментальну, музичну. Серед значного розмаїття ігор - на різновиди логічних ігор (шашки, шахи, пазли, логічні задачі тощо).

Вихователі добре усвідомлюють особливості розвитку сучасних дітей, їхні інтереси і потреби для адекватної соціалізації в суспільстві

третього тисячоліття. Водночас, наявна суперечність між реальною потребою дітей у сучасному розвивальному предметному середовищі (сучасне обладнання, іграшки, відеотека, комп'ютери, телевізори, навчальні матеріали, дитячі книги тощо), що тільки може забезпечити повноцінний розвиток усіх видів дитячої діяльності особливості дитини, та реальним забезпеченням дошкільних навчальних закладів.

У роботі з батьками вихователі-практики найчастіше використовують такі форми роботи: батьківські збори, бесіда, анкетування, консультація, круглі столи, відвідування родин, закриті заняття, зустрічі, засідання клубу «Родина» на вивчення сімейного досвіду. Набагато рідше практикуються такі форми роботи з батьками, як: сімейні газети, альбоми, психологічна просвітна робота батьків, психологічні тренінги, інформаційні центри батьківський університет, статті місцевих газет, виступи на місцевому телебаченні.

Серед проблем, які найбільше турбують батьків і дітей дошкільників: розвиток дитини, подолання вікових криз, розвиток мови, розвиток мислення дитини, підготовка дітей до школи, неадекватна поведінка дитини вдома, виховання навичок самообслуговування, прояви агресивності, вередування, оздоровлення дитини в сім'ї, перегляд телепередач, логопедичні вади, взаємин з однолітками, доцільності відвідування дошкільного закладу дитиною.

Потреба в спеціалістах соціально-педагогічного профілю, які покликані забезпечити створення ефективної системи соціально-педагогічної допомоги і підтримки дитинства, охорони і захисту прав дітей, є сьогодні надзвичайно актуальною. У зв'язку з цим особливої уваги набуває діяльність порівняно нового заgonу педагогічних працівників - соціальних педагогів. Нагальним науковим і практичним завданням є дослідження і наголошування їхньої співпраці з педагогами освітніх навчальних закладів для реалізації таких чинників, як [34, с. 468]:

- соціальна ситуація розвитку дитини – це певні особливості взаємодії дитини і соціального середовища; особливості соціального становлення дитини в соціумі на певному віковому етапі її розвитку; соціальний розвиток дитини, який залежить від впливу на неї навколишнього середовища; соціальні умови, які викликають розвиток новоутворень у дитини у певному віці ;ситуація розвитку дитини у конкретний віковий період.

- соціальна компетентність - здатність дитини орієнтуватися в людському оточенні; вміння виділяти дитини в собі та інших спільне та відмінне; вміння вступати у взаємини з іншими людьми, у відносини з суспільством.

- індивідуалізація - сукупність своєрідних рис, які відрізняють людина від інших; задоволення своєї неповторності; людина -це неповторний світ; процес накопичення власного досвіду поведінки в суспільстві; системи смислів і значень людини [34, с. 468].

Отже, важливим аспектом роботи сучасних дошкільних установ є якісне зростання соціальних педагогів, оскільки їхня соціально-педагогічна діяльність прямування на створення сприятливих умов соціалізації особистості у дошкільному дитинстві.

Зміна структури дошкільного закладу розкриває нові перспективи у вихованні та соціалізації особистості у дошкільному дитинстві з потребами людини та суспільства в цілому. Варто зазначити, що мова йде про розвиток дітей дошкільного віку, охоплених суспільною дошкільною освітою [34, с. 3].

Розглянемо особливості адаптаційного процесу новоприбулих дітей, його проектування вихователем за реалізацію практичній діяльності.

Соціальна адаптація - одна із складових процесу соціалізації. Весь процес соціалізації людини складний та є низкою адаптаційних ситуацій, які змінюють одна одну. Перші суттєві зміни в житті дитини

дошкільного віку відбувається під час її приходу в дошкільний заклад, коли змінюються умови соціального середовища. Від того, як пройде процес пристосування дитини до нового режиму дня, до незнайомих дорослих і малих дітей, залежить її фізичний та психічний розвиток, позитивне соціальне самопочуття, яке в кінцевому результаті визначить уміння адекватно сприймати навколишній соціальний світ, гармонійно поводитися у нових соціальних умовах. Пріоритет дошкільної установи в адаптаційний період надається нами як позитивно забарвлені, міжособистісні та ігрові стосунки з однолітками у змістовній та цікавій діяльності (пізнавальній, музичній, образотворчій, трудовій тощо), у розвиваючих іграх [34, с. 469].

Зауважимо, що проблема соціальної адаптації дошкільників має досить ґрунтовну теоретичну розробку (Н.Аскаріна, Н. Ватутіна, Л.Голубєва, Т.Жаровцева, О.Кононко, Т.Науменко, С.Нечай, Р.Тонкова-Ямпольська, Ж.Юзвак та інші), проте технологічне забезпечення цього процесу в умовах дошкільного навчального закладу є недостатнім. Тому у процесі вивчення особливостей адаптації дітей до нових соціальних умов дошкільного закладу ми прагнули з'ясувати, описати особливості адаптаційного процесу новоприбулих дітей, його проектування вихователем та реалізацію практичної діяльності.

Як зазначає Р.Тонкова-Ямпольська, при адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти йдеться «не про порушення зв'язків з батьками, створених і закріплених у ці перші місяці життя, які дитина у нормальних сімейних умовах проводиться включно в родині. Мова йде про тимчасову розлуку з близькими і про формування нових зв'язків, які не мають і не повинні мати характеру сімейних» [30, с. 33].

Ступінь складності адаптації залежить від індивідуальних особливостей дитини, так і від повноти життєвого досвіду, набутого в родині та фізичного здоров'я дитини. Також ученими встановлено, що ступені прояви адаптаційних зрушень тісно пов'язані із попередніми

умовами виховання, під впливом яких формується система вищої нервової діяльності дитини (Н.Аскаріна, Л.Голубєва, Р.Тонкова-Ямпольська). Перебіг та тривалість процесу соціальної адаптації, таким чином, залежить від неможливості встановлювати різноманітні зв'язки з людьми найближчого оточення.

Спостереження за особливими адаптаційного процесу прибулих дітей, його проектування вихователем та реалізацією у практичній діяльності дали змогу виокремити типи помилок, які допускаються на цьому важливому для соціалізації дитини етапі [34, с. 470-471]:

- незважаючи на добре відомі у педагогічній науці наслідки насильного відриву від матері, дорослі продовжують практикувати цю помилку. Факт розлучення дитини з мамою триває та підриває у дитини базове почуття довіри до світу, що формується в цей період;

- незважаючи на добре відому практичним працівникам провідну роль дорослого у розвитку дитини, в період адаптації забувають про це і залишають дитину без усілякої допомоги та підтримки: дитині пропонують погратися іграшками або з іншими дітьми. Відтак дитина змушена самотійно вчитися орієнтуватися у новому незвичному оточенні, чужому для неї;

- не правильно вибудована лінія поведінки всіх дорослих - вихователів та батьків - призводить до того, що плач новоприбулої дитини негативно впливає на загальний емоційний фон групи, спрацьовує механізм емоційного зараження - всі діти починають плакати;

- подекуди, щоб зняти негативне емоційне тло для інших дітей, завідувач дошкільної установи дозволяє вихователям не брати на прогулянку новоприбулих, що, у свою чергу, тільки ускладнює психологічну напругу дитини, прогулянка - то найкраща можливість для дитини поліпшити своє самопочуття й заспокоїтися, а також форма

індивідуальної роботи з дитини для забезпечення позитивно-емоційного стану;

- проблема адаптації людини, є насамперед проблемою батьків, яку не можна перекладати на працівників дошкільного закладу завдання батьків підготувати дитину до приходу дошкільного закладу завданнями вихователя з батьками адаптувати дитину до нових соціальних умов [34, с. 471].

Отже, завдання батьків - підготувати дитину до приходу в дитячий садок, а завдання вихователів - допомогти батькам легко адаптувати дитину до нових соціальних умов.

Означені адаптаційні процеси у практиці дошкільного закладу дали змогу встановити наявність ступеня важкості проходження адаптаційного періоду [34, с. 471]:

- легка адаптація - поведінка дитини нормалізується протягом 10-15 днів; у таких дітей відповідно до норм відбувається збільшення ваги, спостерігається адекватна поведінка в групі, не зафіксовано захворювань протягом 1 місяця відвідування дошкільного закладу;

- адаптація середнього ступеня важкості - зрушення у поведінці дитини нормалізується протягом місяця; відбувається зменшення ваги на короткий термін; траплялися одноразові, нетривалі (п'ять-сім днів) захворювання; зафіксовано ознаки психічного стресу: несприятлива реакція у вигляді плачу на окремі режимні процеси, усамітнення, відмова від гри, спілкування, від заняття;

- важка адаптація триває від двох до шести місяців; з фіксованими багаторазовими захворюваннями, втрату отриманих і закріплених культурно-гігієнічних навичок, навичок мови, рухів, іноді виявляється, як фізичне, так і психічне виснаження організму.

Отже, отримані результати вказують на необхідність організації життя дитини за умови, яка б дозволила найбільш адекватно безболісно пристосуватися до нових умов дошкільного закладу, а вихователям

розвивати її можливості, активно включатися в нові умови соціального середовища, забезпечувати адаптивна підготовку особистості - тобто формувати вміння і навички пристосування, які індивід набуває у процесі життєдіяльності.

Як відомо, якісна своєрідність процесу соціалізації особистості в дитинстві визначається особливостями соціальної ситуації розвитку. Тому наступним напрямом роботи стало вивчення аспектів здійснення соціалізації дітей у дошкільному закладі як своєрідної соціальної ситуації розвитку, де дитина-дошкільник має змогу взаємодіяти з дорослими та дітьми, що передбачало вивчення стилю взаємодії вихователів з дітьми дошкільного віку. У додатку А подано характеристику стилів спілкування вихователя з дітьми.

Оскільки ми досліджували процес соціалізації особистості в дошкільному закладі, то, насамперед, нас цікавить, як вихователі організують взаємодію дітей у педагогічному процесі, яким чином педагоги забезпечують соціалізацію дітей (такий її важливий аспект, як співробітництво між дітьми) у процесі спеціалізованого організованого навчання - на заняттях, а також у самотійній взаємодії дітей, яка виникає стихійно у різних видах дитячої діяльності.

Вихователі для реалізації мети соціалізації організують взаємодію дітей на заняттях, які передбачають використання методу проекту («Моє рідне місто»), де кожна підгрупа дітей виконує цікаве пізнавальне завдання шляхом налагодження взаємодії. Найчастіше такі заняття проводяться з розділами програми: «Ознайомлення з навколишнім середовищем», «Образотворча діяльність», «Фізична культура» [34, с. 472].

Найбільші можливості для об'єднання дітей на засадах співробітництва мають інтегровані заняття, спрямовані на засвоєння, закріплення та систематизації знань дітей. Також на заняттях, де діти отримують нові знання, співробітництво організувати доцільно, значні

можливості для організації співробітництва між дітьми на тематичних та комплексних заняттях з різних розділів програми.

Мета, задля якої організовується співробітництво між людьми, обмежуються забезпечення освітньої функції, як-от: діти більш ефективно засвоюють матеріал, заняття стає більш цікавим для дітей, діти люблять працювати в колективі.

Проаналізуємо стратегію організації спільної діяльності дітей більш детально, щоб зрозуміти, чому обирають її досвідчені педагоги. При наявності індивідуальних варіантів керівництва, помітили такі загальні особливості: - орієнтація при об'єднанні дітей на вільний вибір партнера дитиною; - орієнтація на об'єднанні дітей на рівень комунікативного розвитку; - орієнтація при об'єднанні дітей на рівень інтелектуального розвитку дітей; - орієнтація при об'єднанні дітей на рівень практичних умінь і навичок; - орієнтація на об'єднання дітей на наявність соціального досвіду; - орієнтація провідної дітей на дисциплінованість та організованість [34, с. 473].

Отже, для реалізації мети соціалізації дитини дошкільного віку вихователям варто використовувати різні моделі співробітництва. Розглянуті тенденції переконливо доводить, що у педагогів закладів дошкільної освіти відсутні чіткі уявлення про соціалізацію особистості дошкільника; наявна недостатня спроможність самостійно вивчати соціальний розвиток дитини та особливості її соціальної ситуації розвитку в дошкільному віці.

2.2. Критерії, показники та рівні сформованості соціальної компетентності дитини середнього дошкільного віку

З розумінням того, що соціалізація особистості є взаємопов'язаним процесом, який, з одного боку містить засвоєння власного соціокультурного досвіду у вигляді правил, норм, способів поведінки, еталонів дії і взаємодії людей в соціумі, а з іншого - є процесом

розвитку сутнісного «Я» дитини, її індивідуальності та неповторності, певної автономності та незалежності від соціуму, здатної гармонійно готуватися до нових умов життя, що знаходиться в стані постійних змін.

Дослідження науковцями соціальна адаптація дошкільників до нових соціальних умов засвідчила, що дитина адаптується до нових умов життя у процесі соціалізації, тобто навчаючись дотримуватися норм та вимог, почуватися членом нової дитячої спільноти, зважати на відмінність власних бажань від вимог довкілля, засвоювати доцільні правила та змінювати поведінку з урахуванням вимог соціальної групи, обирати способи психологічного захисту залежно від обставин життя, переносити наявні знання в нові умови. У низці досліджень (Н.Аскаріна, Н. Ватутіна, Т. Жаровцева, С.Нечай, Р.Тонкова-Ямпольська, Ж.Юзвак та інші) було здійснено спроби оцінити рівень соціальної адаптації на різних вікових етапах дошкільного дитинства. Так, Н.Ватутіна критеріями адаптованості вважає: - емоційний стан дитини (афективний, неврівноважений, урівноважений); - характер діяльності (самостійна, наслідування, повна бездіяльність); - ставлення до дорослих та однолітків тощо [16].

Р.Тонкова-Ямпольська доповнює перелік цих показників такими критеріями [30, с. 197- 213]: - стан здоров'я та рівень загального розвитку дитини; - чинники розвитку діалогічного та соціального аналізу; - вплив соціального оточення; - відповідна реакція адаптаційних механізмів, їх гнучкість та мобільність;- здатність змінювати форму поведінки залежності від реакції [30, с. 197- 213].

У своєму дослідженні Савченко С. розкриває погляди С. Нечай, де з акцентовано увагу на емоційному стані дитини, її контактності, проявах соціальних форм поведінки, ставлення до діяльності рівень активності в ній [28].

Поніманська Т. вказує на розроблені Н. Захаровою такі критерії соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку до умов

дошкільного закладу: - мотиваційна готовність відвідування дошкільного навчального закладу; - емоційний стан та емоційне ставлення до відвідування дошкільного навчального закладу; - активність в ігровій діяльності [26, с. 3].

Отже, аналіз наукових підходів до визначення критеріїв оцінки адаптаційних процесів слугував у нашому дослідженні підґрунтям для виділення у процесі соціалізації особистості у дошкільному віці критерії соціальної адаптованості та показників рівня її розвитку.

Першим критерієм соціалізації особистості у дошкільному дитинстві є соціальна адаптованість, яка визначається нами як адаптивна підготовка дитини до адекватного, безболісного пристосування до нових умов життя і можливість активно включитися в нові умови соціального середовища. Ми вважаємо, що адаптивна підготовка дитини на етапі дошкільного дитинства багато в чому визначає подальший функціонування дитини в умовах постійної змінюваності життя, тим щоб знайти себе в новому суспільстві, що постійно змінюється. Від так це незвичайне пристосування до змін, а активне засвоєння дитиною нових соціальних реалій, почуття приналежності до нової дитячої спільноти, врахування відмінностей власних бажань від умов довкілля, засвоєння доцільних правил та зміна поведінки зарахування вимог соціальної групи, підбір способів психологічного захисту залежно від обставин життя, перенесення наявних знань умови, свідомий вибір ролі, що і є важливим для досягнення особистістю гармонійного рівня соціалізації.

Отже, *показниками соціальної адаптованості* дітей до нових соціальних умов життя визначено такі:

- ставлення дитини до нових соціальних умов;
- особливості емоційного стану дитини;
- домінування над станом на взаємодії з дітьми.

Враховуючи закономірності соціально - особистісного розвитку дитини-дошкільника та відповідність законом логіки (соціальна адаптація - соціальна активність - соціальна компетентність), **другим критерієм** соціалізації особистості у дошкільному дитинстві є соціальна активність, яка розглядається як готовність до соціальних дій, що спрямовані на активне перетворення соціального довкілля. *Соціальна активність* визначає характер взаємин між суспільним довкіллям через успішність соціальних дій і розкрито через такі *показники*:

- наявні прояви ініціативності,
- наявні прояви активності,
- наявні прояви самостійності.

О.Кононко називає такі компоненти активності: пізнання дитиною життєвих обставин; критичне і вибіркоче ставлення до довкілля; здатність чи псувати і розв'язувати протиріччя; здійснення внутрішніх потенцій [16, с.102]. Важливими компонентами активності науковці визначають самовизначення та самореалізацію.

Третім критерієм соціалізації особистості у дошкільному дитинстві є соціальна компетентність. У дошкільному віці формуються основи соціальної компетентності дитини: уміння орієнтуватися у світі (рідні, близькі, знайомі, незнайомі; люди різної статі, віку, роду занять тощо); здатність розуміти іншу людину, її настрій, проблеми, потреби, особливості поведінки; уміння поважати інших людей, допомагати, дбати про них; обирати відповідні ситуації спілкування та спільної діяльності. Соціально компетентна дитина здатна відчувати своє місце у системі відносин між людьми та адекватно поводитися [16, с.158 -159].

Соціальну компетентність дошкільника Т.Поніманська характеризує такими складниками: - пізнавальний компонент - рівень знань про людину (поінформованість); - ціннісний компонент - ставлення до людини як до найвищої цінності, повага до життя та діяльності, гідності кожної людини (гуманність); - емоційний компонент

- інтерес до людей, бажання спілкуватися з ними, пізнавати їх, прагнення буде схвалена іншими людьми, вміння співчувати, співпрацювати, розуміти емоції та поняття інших керувати своїми почуттями у процесі спілкування (чуйність); - оцінний компонент - вміння об'єктивно оцінювати вчинки людей та їхні взаємини, бути толерантним, ставитися до людей (справедливість); - поведінковий компонент - оволодіння етичними еталонами поведінки та спільної з ними іншими діяльності, вміння пропонувати, надавати і приймати допомогу, здійснювати моральні вчинки з власного бажання, вміння спілкуватися (моральна активність) [25, с.4].

В. Кузьменко розглядає такі складники соціальної компетентності дошкільників: - адаптацію нових умов життя; - соціалізація; - групова взаємодія; - статус, ставлення до авторитету; - розуміння іншої точки зору; - регуляція спільної діяльності; - розв'язання спірних питань [19, с.15].

Соціальна компетентність дозволяє дитині зрозуміти різний характер ставлення до неї дорослих і однолітків, обрати лінію поведінки, адекватну соціальній ситуації, попросити, за потреби, про допомогу і не давати їй самій, врахувати бажання інших людей, стримувати себе, висловлювати прохання, пропозиції, незгоду, використовуючи соціально схвалені способи. Соціальна компетентність проявляється у чуттєвості дитини до оцінки своєї соціальної активності, розширення кола значущих для неї людей, в усвідомленні однолітка як важливої самодостатньої рівноправної цінності. Основними функціями соціальної компетентності є соціальна орієнтація, адаптація, інтеграція соціального та особистого досвіду особистості.

Для визначення ефективності процесу формування у дошкільників *соціальної компетентності* була виділена така група *показників*:

- соціальний інтелект як здатність вирішувати соціальні проблеми;
- система ціннісних орієнтацій дітей;

- сформованість соціальних норм поведінки дитини;
- типи взаємодії та співробітництва дітей.

Усі вищезазначені категорії та показники соціалізації особистості у дошкільному дитинстві не тільки розкривають, характеризують складний процес соціалізації дитини, його особливості, закономірності, механізми, але і дають підстави сформулювати нові позиції, здатні сприяти розробці стратегії виховання, враховуючи усі взаємопов'язані новоутворення, які формують дитину як соціальну істоту.

Отже, у процесі соціалізації дитина активно засвоює досвід поведінки у різних життєвих ситуаціях, адекватного емоційного реагування на те, що відбувається, соціально-культурний досвід ефективної участі міжособистісного спілкування та спільної з іншими діяльності, а також відповідні норми і правила, яких слід дотримуватися у довкіллі. Відтак усі складові процесу соціалізації взаємопов'язані та взаємообумовлені.

Базовий компонент дошкільної освіти скоригував педагогів на забезпечення кожному дошкільникові достатньо необхідного рівня розвиненості, вихованості, навченості, життєвої компетентності, адаптованості та адекватної зорієнтованості в довкіллі.

Задля визначення вихідних рівні соціалізації особистості у дошкільному дитинстві була розроблена експериментальна методика визначення рівня соціалізації дітей дошкільного віку на підставі експертної оцінки її критеріїв: соціальної адаптованості, соціальної активності та соціальної компетентності. Кожен з цих критеріїв розкривається через систему історичних показників, що відображали ступінь сформованості окремих компонентів соціалізації дітей дошкільного віку.

Охарактеризуємо рівні соціалізації особистості у дошкільному дитинстві.

Високий рівень соціалізація особистості у дошкільному дитинстві характеризується спрямованістю сформованої нової соціальною позицією, позитивним емоційний відгук об'єкти соціального світу, наявним інтересом до нової соціальної спільноти, до перебування у ній як необхідної подія в житті, життєрадісним світосприйняттям, стійким позитивним емоційним станом, домінування настанов на конструктивну взаємодію з дітьми та дорослими, активним спілкування з однолітками, вираженим інтересом до всього нового. Такі діти проявляли впевненість у собі, самостійність, активність, ініціативність, позитивно оцінювали та сприймали інших, володіє способами соціокультурного спілкування та навичками просоціальної поведінки, були комунікативні, мали здатність вирішувати соціальні проблеми у запропонованих ситуаціях, широке коло інтересів та духовних потреб, сформовані соціальні норми поведінки, уміння налагоджувати співпрацю і взаємодію у ситуаціях виконання спільного завдання.

Для *достатнього рівня* соціалізації особистості у дошкільному дитинстві було характерним достатня сформованість нова соціальна позиція, ситуативне прагнення перебувати у новій соціальній спільноті, нестійкий емоційний стан, висока емоційна вразливість, надання переваги спілкування з дорослими, почуття невпевненості взаємодії з дітьми, ситуативне прагнення до конструктивної взаємодії, активне вибіркове прилучення до діяльності, відсутність наполегливості та активності при проявах ініціативи, не стійкі прояви самостійності, обмежене коло інтересів та духовних потреб, уміння вирішувати соціальні проблеми у запропонованих обставинах і з допомогою дорослих або дітей, характерний виявляє позитивних, так і негативних форм поведінки, ситуативної та імпульсивно - безпосередній характер взаємодії та співпраці.

Середній рівень соціалізації особистості у дошкільному дитинстві проявляється у невизначеності нової соціальної ситуації, у не

довірливому ставленні до соціального світу, у негативній реакції на перебування у новій соціальній спільноті, у емоційно нестабільній поведінці, у переживанні внутрішньої тривоги, у зниженні активного мовлення, у ситуативні взаємодії з дітьми, у фізичному реагування на стрес у різних його соматичних формах, у стійкому негативному ставленні до контактів з однолітками, у наданні переваги дорослим у спілкуванні та взаємодії, неадекватній поведінці у конфліктних ситуаціях; у відсутності прояв ініціативності, самостійності та активності; у наявних труднощах у розв'язанні соціальних проблем у ванні власної можливості поведінки у запропонованих обставинах, у вузькому колі інтересів та духовних потреб дитини, переважання негативних проявів у поведінці, у рідких випадках співпраці, у відсутності умінь навичок своїм діям спілкуватися та звертатися до інших при об'єднанні у спільну діяльність.

Низькому рівні соціалізації особистості у дошкільному дитинстві властиві не сформована нова соціальна позиція, негативне ставлення до соціального світу, низьких пристосувальні можливості до умов середовища, опертя навчальним та виховним впливом педагога, прояви не соціалізованої агресії, емоційна неадекватність, відсутність на встановлення взаємодії з дітьми, асоціальні форми поведінки, схильність до руйнівних дій, неслухняність, втечі із закладів освіти; наявні деструктивні агресивні форми активності, відсутність умінь розв'язувати соціальні потреби, відсутність інтересів переключення уваги з одних видів діяльності на інший, невміння та небажання налагоджувати взаємодію залучатися до співпраці з іншими дітьми, соціально не схвалювані форми поведінки.

2.3. Рекомендації щодо соціалізації дитини в закладі дошкільного освіти

Дошкільний заклад освіти уперше відкриває перед дитиною світ соціально-суспільного життя. Разом із сім'єю він бере на себе функції формування особистості. На *першому етапі* роботи доцільним буде ознайомити дошкільників з різними форматами поведінки в проблемних ситуаціях, збагатити соціальні уявлення дітей. Для досягнення зазначеної мети використовують такі форми роботи: аналіз дитячої поведінки; дидактичні ігри з відповідним змістом; драматизація казок з використанням прийомів емпатії.

З урахуванням того, що дитина збагачують соціальний досвід постійно, тому вихователь повинен весь час насичувати його відповідним змістом. Таким чином, атмосфера закладу дошкільної освіти, а саме – поводження дорослих, спілкування, загальна діяльність дітей – повинні відповідати реалізації цієї мети. У виховній роботі необхідно намагатися творчо, доцільно й адекватно впливати на почуття і досвід дітей, тактовно й делікатно розглядати з ними питання, які їх турбують, ненав'язливо й тактовно допомагати в ціннісному освоєнні життєвих ситуацій світу дорослих та стосунків з однолітками.

Поряд із запланованими й підготовленими формами роботи вихователь повинен використовувати всі події, ситуації, що відбуваються поза планом, у повсякденному житті дитини у групі. Нова іграшка, квітка, яка розквітла, повернення товариша до групи після хвороби до групи й багато інших подій та ситуацій – все зазначене може стати основою, предметом соціально-емоційного переживання дитини й осмислення напрямів дії.

Зміст соціальних стосунків можна проілюструвати ситуаціями з досвіду дітей, надаючи дитині можливість самостійно побудувати правила, з'ясувати норми та причинно-наслідкові зв'язки у суспільних явищах. Важливо, щоб дошкільники розуміли: взаємини людей – велика

цінність, їх треба підтримувати й збагачувати. Необхідно вчити дитину розуміти стан іншої людини, поважати її почуття, зважати на її інтереси: «Що відчуває людей, коли їй бажають здоров'я?», «Чи зраділа Марічка, коли ти привітала її із святом?», «Як та гадаєш, чому хлопчик заплакав, коли втратив свою іграшку?» і ін.

Важливо показати дошкільникам взаємозв'язок як позитивного в людських проявах (справедливість, чесність, доброта, чуйність, дружність та ін.), так і негативного, що сприятиме розумінню дітьми причин, що викликають помилки й сформуванню вміння аналізувати, виправляти їх. Наприклад, під час бесіди про чесність, можна поставити питання, "Чому діти говорять неправду?" (Бояться покарання; прагнуть видатися кращими, ніж є насправді, або бажають мати те, на що не заслуговують). Таким чином, можна зробити з дітьми загальні висновки, що у правди є вороги: страх, заздрість, жадібність.

Збагаченню соціального досвіду дітей сприятиме використання вербальних моральних ситуацій, що можуть мати вигляд оповідання, розповідь про який-небудь випадок. Діти повинні: а) закінчити оповідання; б) запропонувати своїх декілька варіантів поведінки; в) зробити оцінку вчинку, поведінки. Проте, потрібно пам'ятати, що недоречним буде наведення прямих аналогій з поведінкою конкретних вихованців [26, с. 3].

Сучасні діти досить часто бувають агресивно налаштованими, ворожими до тим, хто їх оточує, а потім потребують спеціальних заходів для розвитку й корекції емоційної сфери. Пропонуємо в цьому напрямку працювати за такими завданнями, а саме, необхідно вчити дітей: розуміти свої почуття й почуття інших людей; установлювати причинно-наслідкові зв'язки між конкретними подіями з життя, переживаннями, розуміти вирази на обличчях людей; розрізняти й називати різні емоційні стани (гнів, радість, здивування, сум, страх); користуватися своєрідною «абеткою почуттів» (інтонацією, мімікою, жестами,);

відчувати настрої у музиці й кольорі; розпізнавати зображення емоцій у схемах. Реалізації зазначених завдань сприятиме використання емоційно-експресивних вправ та ігор: «Збери чоловічка», «Який настрої у казки?», «Калейдоскоп емоцій», «Веселка настрою» (Додаток Б). Такі форми роботи також налагоджують відносини між дітьми, сприяють розвитку емпатії, установлюють теплу, доброзичливу атмосферу в колективі.

Також для ознайомлення дітей із правилами поведінки в різних життєвих ситуаціях пропонуємо використовувати метод дидактичної гри. Наприклад, під час гри «Оцінка по заслугі» необхідно вправляти дошкільників у вмінні встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між поведінкою дітей і реакцією на неї дорослих і ровесників; збагачувати уявлення про форми поведінки: «схвалювані», «прийнятні» і «неприйнятні». Гра «Якби я був чарівником», мета якої - аналіз позитивних та негативних якостей особистості, вміння адекватно оцінювати риси особистості, реалізується через потребу за допомогою чарівної палички «змінити» ті якості у своїх друзів, які їм не подобалися та пояснити "Чому?". Практично всі діти легко дають оцінки поведінці інших, задумуються над її причинами.

Сенс *другого етапу* роботи: забезпечити розвивальне середовище для особистісного росту дитини в суспільних відносинах з ровесниками й дорослими, навчити оцінювати власну поведінку. Реалізація етапу здійснюється через: стимуляцію потреби дошкільників у об'єктивній оцінці себе, визначенні сильних й слабких сторін власної поведінки; вправляння в умінні весело реагувати, вмінні посміятися над собою, Рекомендуємо використовувати ігри-розминки типу: «Я не хвалько», «Відгадай за описом», оцінний коментар «Погляд ззовні», психологічне інтерв'ювання, «Веселі хвилинки» тощо.

У грі «Я не хвалько» пропонуються дітям чесно описувати, як вони збиралися ранком до дошкільного закладу, нічого не

прикрашаючи, а також використовуючи гумор. Приведемо приклад одного оповідання, що може слугувати зразком для розуміння дітей: «Я не хвалько, тому говорю все, як було. Я не праг просинатися. Мама будила, а я сердив. Вмивання моє відбудомся, як у сонного кошени. Я вдягла дві шкарпетки на одну ногу, а потім її шукала та дратувалася. По дорозі до закладу я весело стрибала.»

Стимулювати бажання дітей визнати свої недоліки й чесноти можна через гру «Відгадай за описом», метою гри є формування вміння ідентифікувати названі якості особистості, певні риси, особливості поведінки зазначеного автопортрету. У грі пропонується дітям по черзі коротко описати поведінку будь якої дитини, проте не називаючи її імені. Після зазначеного потрібно запитати кожного вихованця: «Які свої приємні й неприємні риси ти довідався в описах?». Під час варто обговорювати, коментували відповіді дітей, підкреслювати, що ідеальних людей не буває, сформулювати прагнення стати кращим. Таким чином вибудовується правило про важливість правильно себе оцінювати та інших, визначати власні недоліки й інших, прислухатися до думки друзів про себе та реагувати спокійно.

Як метод формування соціальної компетентності пропонуємо психологічне інтерв'ювання. Дітям пропонують низка питань із різних тем, наприклад «Я», «Моє ім'я», «Дружба», «Добро», «Мода» тощо. Наведемо приклад питань інтерв'ювання до теми: «Я»: «Я схожий на..., я люблю..., я не люблю..., я вмю..., я ще не вмю..., я прагну..., я переконаний..., я радію...» та ін.

Протягом дня необхідно проводити «Веселі хвилинки», що можуть починатися спочатку просто читанням дітям жартівливих текстів, віршів, розповіданням смішних, веселих історій. Згодом «Веселі хвилинки» можна доповнити бесідами, коментуванням почутого, з'ясуванням, що саме було смішного, що розвеселило дітей, пригадуванням аналогічних

або просто смішних ситуацій, казкових пригод або випадків з реального життя, які з ними відбулися.

Суть оцінного коментарю «Погляд ззовні» полягає у тому, що діти, які стали, або були учасниками певної ситуації, події, обставини, мають можливість проаналізувати, глянути на неї очима інших людей, поставити себе на їх місце, оцінити вчинки, обговорити можливі образи дій в оцінюваній ситуації. Цей метод дозволить подивитися на себе з боку, зробити аналіз та знайти шляхи вирішення.

Після засвоєння дітьми знань і норм поведінки, які пропонувалися на перших двох етапах (ознайомлювальному й оцінюючому) стане можливим складання з дітьми власних правил добропорядності, які надалі дозволять уникнути багатьох проблемних ситуацій. Приведемо їх у додатку В. Під час роботи з формування соціальної компетентності потрібно здійснювати індивідуальний підхід до дітей, використовувати знання про особливості характеру дитини, рівень розвитку її самосвідомості, індивідуальний моральний і життєвий досвід, її інтереси, можливості й особливості емоційної сфери дошкільника.

Третій етап включає організацію загальної продуктивної та ігрової діяльності для знаходження дітьми соціального досвіду й формування соціально-комунікативних умінь: прищепити базові звички соціального спілкування (уміння вислухати друга, підтримати бесіду, разом обговорити тему, дати самооцінку власної діяльності); створити атмосферу радості від загальної діяльності; розбудовувати доброзичливу конкуренцію.

Засобами формування соціальної компетентності дошкільників на позначеному етапі визначена партнерська взаємодія, віртуальний діалог, словесна творчість. Важливо створити такі умови для того, щоб діти могли продемонструвати придбані на попередніх етапах роботи вміння, а також разом з тим формувати в них комунікативні звички.

Проявити себе, свої можливості, продемонструвати творчий потенціал допоможуть інтерактивні форми занять із дітьми: «Коло ідей», «Карусель» тощо. Так під час проведення інтерактивної гри «Мікрофон», діти, знаходячись у колі, передаючи один одному «мікрофон» мають висловити власну думку, погоджуються з думками товаришів. Через таку гру діти відчують свою приналежність до світу дорослих. Завдання типу «Пограємо в хмарки», «Найвеселіше», «Відгадай, хто я?» (Додаток Б) допоможуть ефективно здійснювати індивідуальну роботу з дітьми щодо розвитку творчих здібностей, стануть в нагоді формування особистих поглядів до різних життєвих ситуацій, вплине на поведінкові якості особистості й спровокує розкутість, сміливість, здатність до самовизначення.

Отже, у процесі використання методів формування соціальної компетентності дошкільники стануть усе більш уважними один до одного й інших, почнуть зауважувати дії й настрій інших, будуть прагнути допомогти й підтримати. Діти почнуть більше й краще взаємодіяти разом і самостійно вирішувати конфлікти.

ВИСНОВКИ

З'ясувавши педагогічну сутність процесу соціальної особистості, теоретична модель педагогічної діяльності повинна зазнати радикальних змін: її складовими мають стати не лише навчання, виховання, а й соціалізації дітей. Питання з'ясування педагогічного змісту та статусу категорії соціалізації привертає увагу багатьох дослідників сьогодення (М. Галагузова, Н.Голованова, І.Зверева, А.Капська, Н.Лавриченко, С. Литвиненко, А. Мудрик, С.Савченко, С.Харченко).

Уточнивши зміст поняття «соціалізація» слід визначити, що не зважаючи на актуальність проблематики соціалізації з позиції сучасної педагогіки і досить широке коло науковців, що займається дослідженням соціалізації, багато її аспектів залишається мало дослідженим. Особливо, якщо йдеться про загальнокультурні основи теорії та про соціалізацію як соціально педагогічну практику.

Соціалізація - органічний елемент процесуальної дії системи педагогіки, що тісно пов'язаний з поняттями, які відображають явища розвитку, формування, виховання особистості.

Теоретично обґрунтовано, що формування соціальної компетентності особистості в дошкільному віці є пріоритетним напрямом дошкільної освіти, важливим системним, педагогічно виваженим утворенням, структура якого обіймає три критерії з відповідними показниками, з поміж них:

- критерій соціальної адаптованості з показниками – ставлення дитини до нових соціальних умов, особливості емоційного стану дитини, домінування настанов на взаємодію з дітьми;

- критерій соціальної активності з показниками – наявні прояви ініціативності, активності та самостійності;

- критерій соціальної компетентності з показниками соціальний інтелект, ціннісні орієнтації дітей та їхні духовні потреби, сформованість соціальних норм поведінки.

Означені критерії є взаємопов'язаними, взаємозумовленими складовими процесу соціалізації особистості у дошкільному дитинстві й на їх основі визначено такі рівні сформованості соціальної компетентності: високий, достатній, середній, низький.

Рекомендуємо використання методів формування соціальної компетентності дошкільників за такими напрямками:

- ознайомити дошкільників з різними форматами поведінки в проблемних ситуаціях, збагатити соціальні уявлення дітей (форми роботи: аналіз дитячої поведінки; дидактичні ігри з відповідним змістом; драматизація казок з використанням прийомів емпатії);

- забезпечити розвивальне середовище для особистісного росту дитини в суспільних відносинах з ровесниками й дорослими, навчити оцінювати власну поведінку (ігри-розминки типу: «Я не хвалько», «Відгадай за описом», оцінний коментар «Погляд ззовні», психологічне інтерв'ювання, «Веселі хвилинки»);

- прищепити базові звички соціального спілкування (партнерська взаємодія, віртуальний діалог, словесна творчість).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників крізь призму ігрової діяльності [Електронний ресурс] / М. М. Айзенбарт // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2013. - Вип. 29. - С. 417-422. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_29_68.
2. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи : [модульний курс дистанційного навчання] / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола ; [загальна редакція А.Й. Капської]. – К., 2002. – 164 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості : У 2 кн. / І.Д. Бех // Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
4. Борбич Н. Сучасний аналіз дефініції «соціальна компетентність» особистості/ Борбич Н.// Збірник наукових праць. Частина 1, 2014. – С. 45-51. Режим доступу: http://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2014/1/6.pdf.
5. Варецька О. В. Змістові лінії у визначенні сутності поняття "соціальна компетентність особистості" [Електронний ресурс] / О. В. Варецька // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2014. - Вип. 38. - С. 110-118. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_38_16.
6. Волков Б.С. Детская психология. Психическое развитие ребенка до поступления в школу / Б.С. Волков, Н.В. Волкова / [науч. редактор Б.С. Волков]. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 144 с.
7. Воскобойник О. М. Соціальна компетентність дошкільників: сутність поняття / Воскобойник О. М. // Актуальні проблеми сучасної

дошкільної та вищої освіти: збірник наукових доповідей / за заг.ре. Ю.А.Руденко. – Одеса : Бондаренко М.О., 2019. – С. 53-56.

8. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии / Л.С. Выготский. – СПб : Союз, 1997. – 224 с.

9. Голованова Н.Ф. Социализация и воспитание ребенка / Н.Ф. Голованова. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с.

10. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.

11. Гриценко Л.И. Личностно-социальное воспитание : теория и практика / Л.И. Гриценко. – Волгоград, 2001. – 192 с.

12. Зауш-Гордон Ш. Социальное развитие ребенка / Ш. Зауш-Гордон. — СПб.: Питер, 2004. — 123 с.

13. Кон И.С. Ребенок и общество : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / И.С. Кон. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 336 с.

14. Кононко О. Л. Особистісне зростання в ранньому віці: суть та умови сприйняття // Дошкільне виховання. – 2006. - №5. – С.3-7.

15. Кононко О.Л. Плекаймо у дітей життєдайне самоставлення / О.Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2002. – № 2. – С. 3–7.

16. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : [навч. посіб. для вищ. навч. закладів] / О.Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.

17. Кремінь В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003.- 216с.

18. Кузь В. Г. Виклики сучасної епохи і педагогічна наука // Педагогіка і психологія. – 2005. - №4. – С.27-39.

19. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку // Дошкільне виховання. – 2001. - №9. – С. 15-21.

20. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації : європейські абрис / Н.М. Лавриченко. – К. : Віра Інсайт, 2000. – 444 с.
21. Мухина В.С. Возрастная психология / В.С. Мухина. – М. : Академия, 1997. – 432 с.
22. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Світ виховання. – 2004.- №4(5). – С. 6-31.
23. Павлова Л. Другий рік життя / Павлова Л. // Дошкільне виховання. – 2004. - №1. – С. 110-114.
24. Педагогический энциклопедический словарь / [гл. ред. Б.М. Бим-Бад ; Редкол. : М.М. Безруких, В.А. Болотов, Л.С. Глебова и др.]. – М. : Большая рос. энциклопедия, 2002. – 528 с.
25. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки. – К.: Абрис, 1998. -446с.
26. Поніманська Т.І. Виховання людяності: технологічний аспект / Т. Поніманська // Дошкільне виховання. – 2008. – №4. – С. 3.
27. Психологический словарь / [под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др. ; Научно-исследовательский институт общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР]. – М. : Педагогика, 1983. – 448 с.
28. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального простору : автореф. дис... д-ра. пед. наук: спец. 13.00.05 / С.В. Савченко. – Луганськ, 2004. – 61 с.
29. Словарь социального педагога и социального работника / [под ред. И.И. Калачевой, Я.Л. Коломинского, А.И. Левко.]. – 2-е изд. – Мн. : БелЭн, 2003. – 256 с.
30. Социальная адаптация детей в дошкольных учреждениях / Под. ред. Р. В. Тонковой- Ямпольской. – М.: Медицина, 1980. – 231 с.
31. Соціальна педагогіка : [підручник] / [за ред. А.Й. Капської]. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.

32. Тищенко С.П. Психологія виховного впливу сім'ї на дитину / С.П. Тищенко. – К. : Товариство української РСР, 1982. – 48 с.
33. Харченко С.Я. Соціальна педагогіка як розділ педагогічної науки/ С.Я. Харченко // Соціальна педагогіка : теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
34. Цюпак І. М., Воскобойник О. М. Специфіка роботи вихователя із соціалізації дітей дошкільного віку // Modern science: problems and innovations. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2020. Pp. 467-473.
35. Цюпак І.М. Класифікація педагогічних досліджень в галузі історії дошкільної педагогіки / Classification of pedagogical research in the field of preschool pedagogy history [Текст] / І.М. Цюпак // Children & Schools, Issue 4 (2), (October), Volume 39. Oxford University Press, 2017. - Pages 950 – 1304. – S. 1180-1185.
36. Чепіль М.М. Педагогічні технології : навч. посіб. / Рек. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист № 1/11 – 1506 від 22.02.11) / Марія Чепіль, Надія Дудник. – К. : Альматер, 2012. – 224 с.
37. Якименко Л. Родина та діти в Україні // Дошкільне виховання. – 1995. - №6. – С.3 – 6.

ДОДАТКИ

Додаток А

Характеристику стилів спілкування вихователя з дітьми

Довірчо-діалогічний стиль спілкування, який характеризується високою активністю дорослих з дітьми, умінням враховувати індивідуальні, психологічні особливості та використовувати їхні позитивні потенції. Вихователі прагнуть зрозуміти мотиви дитячих вчинків і відповідно реагувати на них, підтримують ініціативу та самостійність дітей, надається право вибору улюбленої діяльності та знань. Ці педагоги використовують інноваційні технології виховання та розвитку дітей, працюють перспективні лінії педагогічного процесу співробітництва та партнерських стосунків з дітьми, використовує дружні звертання і адекватні вимоги, прагнуть до взаєморозуміння і співпраці з вихованцями та батьками, виявляють турботу увагу до дітей і більше орієнтується на зворотній зв'язок у спілкуванні з дітьми, навчають дітей уміння налагоджувати взаємини та самостійно розв'язувати конфлікти. Такі педагоги є найкращими агентами соціалізації найбільш ефективно забезпечує її механізми та створюють оптимальні умови її перебігу в дошкільному дитинстві.

Рефлексивно-маніпулятивний стиль, для якого характерним є те, що вихователі ставляться до дітей як до об'єктів діяльності відповідно не вважають їх за партнерів, з якими не можна побудувати рівноправні стосунки у спільній діяльності; переважає навчально - дисциплінарна модель взаємодії, вона здійснюється саме цілування дітей до виконання запланованої діяльності, прагнуть перебороти особистісні якості дитини під стандартні, нівелювати дитячу індивідуальність, відбувається постійне сприйняття дитиною такою, якою вона є. Такі вихователі (впевнені в собі, схильні до лідерства)в організації педагогічного процесу часто використовують інтерактивні форми

спілкування, дають негативну оцінку особистості дитини, а не її вчинків, відбувається порівняння дитини з іншими дітьми із застосуванням деструктивної критики. Вони пригнічують дитячу активність, ініціативність, самостійність, заперечують право вибору дитини улюбленої діяльності. Вихователі з рефлексивно-маніпулятивним стилем взаємодії не забезпечують ефективної соціалізації особистості дитини, оскільки вони не бачить і не виховують у дитині суб'єкта життєдіяльності, як називають її потенційні можливості, внутрішню свободу і самостійність.

Конфліктний стиль взаємодії, коли вихователь, виконуючи свої професійні обов'язки, дратуються, здійснюють постійний осуд поведінки та вчинків дітей, вважаючи, що діти навмисно так чинять; позитивні контакти з дитиною мінімальні, подекуди вони побудовані на агресії, що принижує гідність дошкільників; педагогічна оцінка дітей зазначає негативно, що супроводжується нагадуванням без потреби плани активність ситуації з минулого дитини; характерне невміння регулювати свій психологічний стан ;у разі проявів власної некомпетентності намагаються перекласти провину на інших - вихователів, батьків, дітей. Педагогічна взаємодія з дітьми характеризується невтручанням, непослідовними формами звертань (прохання, погрози, невтручанням,наказ,крик),постійною зміною вимог,навіть на протилежні.

Емоційно-експресивні вправи

Вправа «Збери чоловічка»

Матеріал: набори, що складаються з основи у формі обличчя та накладних деталей (очі, брови, ніс, рот).

Вихователь пропонує дітям викласти з деталей обличчя чоловічка. Малята працюють самостійно, або в парах, потім дають відповіді на запитання: «Який настрій у чоловічка? Чому ти так вважаєш? Що допомагає дізнатися, який у людини настрій?».

Вправа «Який настрій у казки?»

Матеріал: (за кількістю дітей): набори з чотирьох карток зі схематичними зображеннями емоцій: радість, сум, злість, подив.

Вихователь читає фрагменти відомих казок, діти обирають і демонструють картку з личком, яке відповідає настрою уривка.

Наприклад:

1. Бігла мишка, хвостиком зачепила, яєчко покотилося та й розбилося. Дід плаче, баба плаче, а курочка кудкудаче.

2. Коли це дід загледівся – нема рукавички. Він тоді назад – шукати її, а собачка попереду бігла. Бігла-бігла, бачить – лежить рукавичка і ворухиться.

3. Взяв Кирило Кожум'яка булаву таку, що, може, в ній пудів десять, та й пішов до змія. А змій йому й каже: – А що, Кирило? Прийшов битися чи миритися? – Де вже миритися? Битися з тобою, іродом проклятим!

4. Ударив Котигорошко змія булавою ще раз і убив. Тоді братів з-під каменя вивільнив, забрав їх і сестру та й пішов додому.

Вправа «Калейдоскоп емоцій»

Вихователь описує певну ситуацію, діти мімікою показують свій настрій.

Наприклад:

1. У твого друга день народження.
2. Твоя бабуся погано почувається.
3. Ти бачиш, як хлопчик ламає гілку дерева.
4. Ти бачиш на вулиці слона.
5. Ти загубив свою іграшку.
6. Ти побачив гарну квітку.

Вправа «Веселка настрою»

Матеріал: (за кількістю дітей) намальовані фігурки хлопчиків та дівчаток із сумними та веселими обличчями, кольоровий папір, ножиці, клей.

Кожен учасник отримує зображення сумної або веселої дитини та обирає до неї одяг такого кольору, який відповідає настрою.

Вправа «Пограємо у хмарки»

Гра проводиться у похмурий день на ігровому майданчику. Треба відгадати у хмарках фантастичні, казкові істоти, птахів, звірів та інше.

Вправа «Найвеселіше»

Для гри знадобляться: папір, кольорові олівці, а ще краще – фарби. Пропонується намалювати щось найвеселіше на світі.

Діти молодшого віку переважно зображують різні поєднання кольорів чи форм.

Діти старшого віку, як правило, зображують «живі предмети» (м'яч з очима, комп'ютер з руками та ногами).

Вправа «Відгадай, хто я?»

Педагог рахує до десяти. Діти фантазують, хто в кого перетворюються. Це можуть бути тварини (казкові або реальні), різні предмети та інше. Потім одна дитина показує, а інші відгадують, що або кого вона відображає. Діти можуть об'єднатися в пари і показувати композицію разом. Після того, як вони відгадали, що зображували, можна запропонувати їм доповнити показ невеличкою казкою, яку вони придумали.

Гра-вправа «Твій друг»

Мета: навчити прислухатися до свого «Я», називати емоції; розширити індивідуальний досвід спілкування із собою.

Матеріал: ширма, дзеркало, напис «Твій друг».

Попередня робота: бесіди про друзів, читання прислів'їв про дружбу; читання казок, оповідань з наступним обговоренням поведінки персонажів.

Хід гри-вправи

Вихователь запрошує дітей сісти в кружок і пропонує подумати, як вони розуміють слово «друг» (відповіді дітей). Кого можна назвати другом, які риси характеру мають бути у друга? (відповіді дітей). Потім діти по черзі розповідають про своїх друзів.

Вихователь: У кожного з вас багато друзів, але серед них є один – найближчий! А ви про нього забули! Хочете його побачити?

Вихователь звертає увагу дітей на ширму в ігровому куточку і каже: «Зараз кожен з вас може побачити свого найкращого друга. Треба лише усміхнутися і зазирнути за ширму». Діти по черзі відсовують ширму, бачать себе в дзеркалі.

Запитання до дітей: «Кого ти побачив? Ти зрадив чи здивувався, побачивши себе? Коли людина може бути собі другом? Пригадай персонажів казок, оповідань, які самі собі допомогли у здійсненні своєї мрії».

Згодом можна запропонувати перенести ширму до роздягальні, щоб уранці, прийшовши до дитячого садка, дитина підходила до ширми і зустрічалася з найліпшим другом, який завжди з нею.

Гра-вправа «Таємниця літери Я»

Мета: вчити передавати різні емоційні стани невербальними засобами; вчити представляти себе іншим людям; знати свої соціальні ролі; розуміти, що одні й ті самі події, ситуації викликають у різних людей різні реакції; вчити бути лагідними та вживати у спілкуванні лагідні, пестливі слова.

Матеріал: жовті, сірі, помаранчеві круги. Різноколірні паперові квітки, фішки.

Попередня робота: бесіда «Де живуть теплі та холодні кольори?», дидактична гра «Вгадай настрої за кольором»; розглядання сімейних альбомів, бесіда про родину.

Хід гри-вправи

Кожна дитина отримує жовтий круг. Разом з вихователем діти пригадують, який це колір, де він «живе», який настрої можна передати. Діти ланцюжком передають одне одному настрої, почуття за допомогою жестів, міміки, доторків. Вихователь пропонує викласти на жовтому крузі літеру «Я» з різноколірних квіточок і повідомляє, що ця літера має багато таємниць: наприклад, вона дуже любить імена. Кожна дитина представляє себе одноліткам: називає своє ім'я, його варіанти. Наприклад, «Я – Ірина. Мене можна називати Іра, Ірка, Ірочка, Іринка, Ірунька». Вихователь:

– Поміркуймо, які ролі виконує наше «Я» протягом дня. Кожну роль позначатимемо кольоровою фішкою по краю круга. Наприклад, я починатиму речення, а ви його продовжуватимете:

Коли спілкуюся з батьками, тож Я – син.

Коли спілкуюся з дідусем, бабусею, тож Я – онук.

Коли спілкуюся з братом, тож Я – брат.

Живу поруч з Дмитриком, тож Я – сусід.

Дружу із Сергієм, тож Я – друг.

Їду в транспорті, тож Я – пасажир.

Іду до магазину щось купувати, тож Я – покупець.

Граю у футбол, тож Я – футболіст.

Дивлюсь телебачення, тож Я – телеглядач.

Діти повторюють вправу.

Приклади правил добропорядності, що можуть бути сформульовані дітьми разом з вихователем

1. Бути уважними до іншого:

- якщо товариш чимось засмучений, замислений, невеселий, плаче, то допоможи йому, запитай чим йому зарадити;
- перш ніж щось робити, подивися, чи не заважаєш іншому;
- про новеньких і гостей потрібно турбуватися, щоб їм було приємно: познайомитися, запросити до гри, запропонувати іграшку;
- якщо товаришеві дуже потрібна річ, а ти можеш без неї обійтися, запропонуй її сам.

2. Бути привітним:

- грай дружно, не наполягай на своєму, ухвалюй думку інших, зважай на товаришів;
- ніколи не кривдь своїх друзів (не гласуй, не кричи, не говори грубо, не давай прізвиськ, не штовхай, не насміхайся з інших);
- не сварися з товаришами, намагайся розв'язати непорозуміння справедливо;
- подіялися цікавими іграшками, бажані ролі виконуй по черзі, використовуй лічилки;
- намагайся робити іншим приємне (змайструй хворому другу іграшку-саморобку, намалюй щось);
- хлопчикам завжди потрібно бути уважними, ніжними, турботливими, пропускати дівчинку вперед, поступитися їй місцем, подати стільчик тощо.

3. Прийти на допомогу:

- коли побачив, що хтось ображений, або плаче, підійди, запитай, що відбулося, заспокой, допоможи, чим зможеш;
- коли друг не вміє чогось робити, що можеш ти, запропонуй допомогу, покажи як, розкажи, разом буде цікавіше;
- необхідно навчити дитини співчувати й радіти за інших, співпереживати.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

58

Додаток Г

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Воскобойник Оксана Михайлівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
- не підроблювати документи;
- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____ (дата)

_____ (підпис)

_____ Оксана Воскобойник
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА
про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці
кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр
спеціальності 012 Дошкільна освіта (заочна форма)

Автор роботи	Воскобойник О.
Назва роботи	Формування соціальної компетентності дошкільників
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Цюпак І.М.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002522723
Результати перевірки	Схожість 15,6 %

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь